

čuvan na sigurnome mjestu u isusovačkom Provincijalatu u Zagrebu. Češće je znao pripovijedati isusovcima zanimljive zgode iz Kardinalovoga zatočeništva kako ih je župnik Vraneković bio zapisivao, budući da je, naravno, pročitao Dnevnik. Tako je Hrvatska provincija Družbe Isusove imala čast pridonijeti očuvanju i spašavanju ovoga dragocjenog dokumenta preko kojega je moguće još bolje upoznati svu veličinu i svetost hrvatskoga mučenika i velikog svjedoka vjere. Njega je Bog darovao hrvatskomu narodu i cijeloj Crkvi kao veliki uzor i nebeskog zagovornika.

Božidar Nagy

Josip Glaurdić, *Vrijeme Europe, zapadne sile i raspad Jugoslavije*, Mate d.o.o., Zagreb, 2011, 435 str.

Knjiga »Vrijeme Europe, zapadne sile i raspad Jugoslavije« opisuje politike glavnih zapadnih aktera — SAD-a, Velike Britanije, Francuske, Njemačke i aparata Europske zajednice — prema situaciji u Jugoslaviji od učvršćenja Miloševićeve vlasti u Srbiji 1987. godine do početka rata u Bosni i Hercegovini u proljeće 1992. godine. Posebna je vrijednost knjige što, za razliku od drugih brojnih djela na istu temu, daje objektivnu i iscrpnu analizu svega što se događalo unutar Jugoslavije uoči raspada.

Autor knjige, dr. sc. Josip Glaurdić, diplomirao je politologiju i međunarodnu poslovnu ekonomiju na sveučilištu Illinois Wesleyan University u SAD-u. Potom je završio doktorski studij politologije na sveučilištu Yale. Doktorirao je s disertacijom o zapadnim politikama prema raspadu Jugoslavije. Dobivši najveću ocjenu, disertacija je objavljena 2011. u izdanju *Yale University Press* pod naslovom »The Hour of Europe: Western Powers and the Breakup of

Jugoslavia«. Hrvatski prijevod knjige pod naslovom »Vrijeme Europe, zapadne sile i raspad Jugoslavije« iste godine objavljuje nakladnička kuća MATE d.o.o. iz Zagreba.

Kao glavni mehanizam koji je doveo do raspada Jugoslavije, Glaurdić vrsno uočava zbivanja koja nastaju kao posljedica konsolidacije Miloševićeve vlasti u Srbiji 1987. odnosno provedbe projekta centralizirane Jugoslavije, tzv. Srboslavije, koji on u godinama koje slijede nastoji beskrupulozno ostvariti nasilnom političko-vojnom mašinerijom. Iznimno temeljito, kroz brojne reference, autor knjige ilustrira slabost republičkih partijskih vodstava u suprostavljanju Miloševiću i njegovim mitingaškim falangama te stvaranje ozračja u kojem višestranačje postaje neizbježno. Iako se i danas u važnim krugovima Zapada — pogotovo u Britaniji i Francuskoj — glavnim uzrokom rata smatraju »separatizam« Slovenije i Hrvatske, autor ove knjige kao krivca jasno apostrofira Slobodana Miloševića i velikosrpski projekt. Prozivani »hrvatski separatizam« bio je jedini moguć odgovor na Miloševićevo velikosrpsko nasilje, kao zaštita vlastitih prava i suvereniteta.

Sudjelovanje zapadnih sila u raspadu jugoslavenske federacije tema je mnoštva popularnih i znanstvenih radova. Međutim, malo je autora koji su toj tematici pristupili toliko studiozno, ozbiljno i znanstveno objektivno. 283 stranice teksta prati punih 138 stranica referenci, bibliografije i izvora. Glaurdić je pri pisanju djela rabio uistinu opsežnu građu; više stotina dokumenata deklasificiranih iz predsjedničkoga arhiva Georgea Busha Starijega, CIA-e i britanskoga *Foreign Office* te veliku količinu dokaznoga materijala koji je prikupio Međunarodni sud u Hagu. Autor je uspio doći čak i do dvjestotinjak prisluškivanih razgovora Slobodana Miloševića, Radovana Karadžića i nji-

hovah suradnika u razdoblju od proljeća 1991. do proljeća 1992. godine. Rabljena literatura uistinu je dojmljiva; čini je doslovno sva relevantna sekundarna literatura nastala u Republici Hrvatskoj i inozemstvu, kao i svi javno dostupni primarni dokumenti poput rezolucija međunarodnih organizacija ili debata u zapadnim parlamentima, brojni memoari i slične publikacije kao i velik dio tiska u Jugoslaviji i na Zapadu. Autor je također intervjuirao više od četrdeset aktera zbivanja iz zemalja bivše Jugoslavije i Zapada: od Douglasa Hurda, Lorda Carringtona, Hansa van den Broeka, Rolanda Dumasa i Jacquesa Delorsa, pa do Budimira Lončara, Harisa Silajdžića, Dmitrija Rupela i Davorina Rudolfa.

Već je spomenuto da o temi kojom se djelo bavi postoji mnoštvo popularnih i znanstvenih radova. Nažalost u njima, osim u slučaju tek nekolicine istaknutih iznimki, dominiraju tri neadekvatna ili duboko pogrešna pristupa. Prvi pristup, popularan kod mnogih bivših diplomata i analitičara vanjskih politika, usmjeruje se na navodnu naglost i nerješivost jugoslavenskoga problema. Drugi pristup sugerira da su zapadnjački kreatori vanjskih politika bili shvatili znakove upozorenja o nadolazećoj jugoslavenskoj tragediji, ali da je jednostavno nedostajalo političke volje da se nešto učini (tj. da se diplomacija podupre vojnom silom). Treći pristup, omiljen kod utjecajnih političara i diplomata (pogotovo iz Francuske i Velike Britanije), koji je populariziralo nekoliko autora putem prepoznatljivih prikaza rata (i rado prihvaćenih kod ljevičarskih kritičara zapadnih politika u Jugoslaviji) stavlja naglasak na navodne pokušaje ekonomskih, političkih i vjerskih elita nekih zapadnih država da destabiliziraju Jugoslaviju i podupru vodstva Slovenije i Hrvatske u njihovim planovima za neovisnost. Taj pristup

apostrofira ujedinjenu Njemačku kao silu koja je navodno željela proširiti doseg svoje moći na Balkan i iskoristiti svoju novu vanjskopolitičku snagu kako bi »progurala» međunarodno priznanje sjeverozapadnih južnoslavenskih republika.

Za razliku od spomenutih triju videjnja raspada Jugoslavije, ova knjiga nudi drukčiji, cjelovitiji i objektivniji pristup. Glaurdić znanstveno, hladno, nepristrano i bez emocija (iako je podrijetlom s prostora kojima se djelo bavi), pronalazi argumente kojima dokazuje neadekvatnost ovih triju pristupa te obznanjuje istinu. Ne ulazi u moralne dimenzije problema, već sustavno niže činjenice i dokumente te donosi zaključke. Autor dokazuje da se jugoslavenska kriza razvijala dugoročno te je potpuno pogrešno reći da se Jugoslavija 1991. iznenada našla u ratu. Sve se događalo vrlo polako — kroz ekonomsku krizu, antibirokratsku revoluciju, procese ukidanja autonomije u pokrajinama i nereda na Kosovu, zveckanje oružjem i prijetnje mijenjanjem granica. Autor to vrlo dobro dokumentira te ukazuje na najvažnije (što je posebno razvidno kroz objavljene CIA-ine dokumente) — a to je da su donositelji odluka na Zapadu bili dobro informirani. Za one koji su pratili situaciju nije bilo iznenađenja. Problem je što političari informacijama koje su im servirale obavještajne službe nisu htjeli vjerovati.

Autor pokazuje da je s krajem Hladnoga rata Jugoslavija za Zapad izgubila svu svoju važnost kao bedem protiv sovjetskoga napada i kao primjer socijalizma neovisnoga o Moskvi. Međunarodni položaj Jugoslavije tijekom Hladnoga rata bio je plod političkoga realizma i zapadnoga i sovjetskoga bloka. U to doba Jugoslavija je bila od geopolitičke važnosti. S krajem Hladnoga rata, ti se interesi mijenjaju. Jugoslavija prestaje biti moguća fronta konflikta sa Sovjet-

skim Savezom i pretvara se u periferiju kontinenta, ali ju je ipak trebalo zadržati kako se ne bi narušila stabilnost i regije i kontinenta. Stoga, signali koje su jugoslavenski političari dobivali od svojih zapadnih kolega nisu bili signali destabilizacije jugoslavenske federacije ili potpore da njezini različiti dijelovi krenu prema neovisnosti. Upravo suprotno — najmoćniji stvaratelji zapadnih politika bili su praktično jednoglasni u davanju gotovo nikakve podrške neovisnosti Hrvatske i Slovenije. Njihova snažna podrška bila je rezervirana za nastavak postojanja Jugoslavije i temeljne stupove središnje vlasti u Beogradu. Nitko s ikakvim utjecajem na politiku Zapada nije želio dezintegraciju Jugoslavije. Za Miloševića se znalo tko je, što želi i kakav je. Zapad je imao mogućnost zaustavljanja i kažnjavanja velikosrpske agresije koja je počela u lipnju 1991. godine, no nije to učinio. Političke volje za vojnom intervencijom u raspadajućoj Jugoslaviji nije bilo u mnogim važnim vanjskopolitičkim krugovima Zapada. Štoviše, prevladavala je podrška Beogradu i, kada je rat započeo, očitovala se spremnost prihvaćanja posljedica takve politike na terenu. Početak rata i ekstremnoga nasilja u Jugoslaviji potiče jači zapadnoeuropski diplomatski napor, no njega je karakterizirao sukob volja između glavnih aktera oko gotovo svakog vida zapadne politike — vojnoga ili diplomatskoga. Tijekom jednoga perioda toga sukoba, Njemačka je ostala sama u zahtjevima za akcijom Zapada i priznanjem Slovenije i Hrvatske, ali ne zato što je željela proširiti doseg svoje moći na Balkan ili iskoristiti svoju vanjskopolitičku snagu nakon ujedinjenja. Ostala je sama jer je točno percipirala što se događa u Jugoslaviji i jer su njezini zapadnoeuropski saveznici bili manje zabrinuti pravim razlozima njemačke alarmiranosti i upornosti, nego činjenicom da je upravo ujedinjena Njemačka

pokušavala usmjeriti Zapad prema bilo kakvoj vanjskopolitičkoj aktivnosti.

Autor knjige usmjerava čitatelja da — s obzirom na brutalnost i očigledne izvore nasilja u Jugoslaviji — ne obrati pažnju toliko na one koji su tražili snažnu reakciju Zapada, koliko na one koji su takvu reakciju sputavali. Koji je motiv onih koji su davali podršku Beogradu mjesecima nakon početka rata te mu popuštali tijekom raznih mirovnih pregovora koje je vodila međunarodna zajednica? Po mišljenju autora, motivacija tih kreatora vanjskih politika Zapada — koji su uglavnom dolazili iz Velike Britanije, Francuske i Sjedinjenih Američkih Država — bila je jednostavna: osiguravanje stabilnosti pred prijetnjom velikih prevrata na čitavome europskom kontinentu. U vrijeme kad su sovjetski blok i sovjetska država bili pred propašću, strah od većega previranja prevagnuo je nad nelagodnom koju je izazivao despotizam Beograda. Takvo razmišljanje, međutim, bilo je utemeljeno na jednoj ključnoj zabludi. Na političku i vojnu mašineriju pod kontrolom Slobodana Miloševića gledano je kao na zaštitnika jugoslavenskoga jedinstva, dok je pravi cilj vode Srba bio dijametralno suprotan: stvaranje uvećane srpske države na ruševinama jugoslavenske federacije. Istaknuti članovi zapadnih administracija pogriješno su mislili da je Milošević zainteresiran za spašavanje Jugoslavije, dok je on zapravo bio zainteresiran za stvaranje nove i veće srpske države. Istodobno, Slovenija i Hrvatska bile su poimane kao potencijalni stvaratelji problema — republike koje su bile voljne dovesti u pitanje opstanak jugoslavenske države radi nekakve zaštite svojih prava ili suvereniteta. Do samoga početka rata, mišljenje ogromne većine zapadnih diplomata i donositelja odluka bilo je da Slovenija i Hrvatska — iako su možda tehnički i u pravu — nepotrebno izazivaju sukob. Takvo poimanje imalo

je odlučujuć utjecaj na nasilnu prirodu raspada Jugoslavije. Tek kad su se u medijima pojavili prizori tenkova, tisuća izbjeglica, mrtvih, ranjenih, bombardiranja i razaranja, tê su se predrasude postepeno mijenjale, iako ne svugdje.

Ovo je djelo koje svakako vrijedi pomno proučiti. Ono pruža spoznaju kako su okolnosti u kojima je Hrvatska stekla neovisnost bile iznimno teške i da je njezino stvaranje bilo čudesan pothvat. Za generacije koje su proživjele vrijeme stvaranja hrvatske države ova je knjiga

je koristan podsjetnik i izniman izvor podataka o kojima možda nisu znali. Za mlade, stasale u hrvatskoj neovisnosti, ona je neprocjenjiv izvor znanja koje je teško steći samo kroz udžbenike povijesti. Za hrvatske političare danas, predstavlja pouku o važnosti samosvijesti i dostojanstva, uz prepoznavanje činjenice da je politika centara moći prema Hrvatskoj često vođena u znatno većoj mjeri vlastitim interesima nego javno proglašavanim idealima.

Predrag Haramija